Барвінок

№ 11–12 Журнал ЦК ЛКСМУ для дітей

Листопад—Грудень 194[illegible] 3

Рідне місто Сталіна

П. С. КАПАНАДЗЕ

Малюнки С. МАРКІНА

На Кавказі, там, де розкинулись широкі, мальовничі долини Картлі, де бурхлива гірська річка Ліахві впадає в Куру — височить гора. На цій горі стоїть старовинна фортеця, а біля неї місто Горі.

Тут народився й провів свої дитячі та юнацькі роки наш вождь, великий Сталін.

ПЕРШІ РОКИ НАВЧАННЯ

Мати Сталіна — Катерина Георгіївна була дуже бадьора, працьовита жінка. Любов Кеке (Катерини) сходила, як кажуть у Грузії, сонячним промінням на маленького Сосо, так звала вона свого сина. Вона дбала, щоб її любимий син не відчував нестатків, і вирішила неодмінно дати йому можливість вчитись і стати освіченою людиною.

* * *

Сусідами Джугашвілі була сім'я Чарквіані.

Одного літа Коте почав готувати свою сестру до школи. Коте часто вчив її у дворі або на балконі. Тоді маленький Сосо тихенько підходив до них і уважно прислухався. Він годинами непорушно простоював біля них, намагаючись запам'ятати кожне слово.

— Тепер, Като, будь розумною дівчинкою і відповідай мені на запитання, — каже, бувало, сестриці брат-учитель.

Іноді Като не могла відповісти братові. Тоді досить було Коте глянути на Сосо, і він негайно відповідав замість дівчинки. Коте звернув увагу на здібності Сосо і запропонував йому учитись разом з його сестрою.

Сосо був надзвичайно здібний і розумний хлопчик. На початку навчального року він добре склав іспити, і його зарахували до другого відділу.

Так Сосо виграв один рік навчання.

ПЕРША ДРУЖБА

Перший день навчання. Шкільний дзвоник припинив галас школярів.

— Став підніжку! — гукнув один смуглявий кремезний учень.

— Початок у мене.

— Ні, у мене!

— Лексо зі мною.

— Шіо зі мною.

Так збирали досвідчені ватажки свої команди для гри в црелахти[1].

Я стояв осторонь у кутку шкільного двору, Я тільки недавно приїхав з села і чомусь почував себе самотнім і нещасним. Все було для мене дивне, незнайоме.

Раптом на мене звернув увагу молодший від мене маленький веселий хлопчик; він підбіг до мене і з приязною посмішкою спитав:

— Чому ти не хочеш з нами гратись?

Це був перший з учнів, який підійшов до мене. Мені відразу дуже сподобався цей хлопчик.

— Буду гратися, — нерішуче відповів я.

— Звідки ти?

— З Цагзи.

— Як звуть?

— Пета.

— Ходімо грати в кочі.

[1] Гра грузинських дітей.

— У мене нема кочі, — сумно мовив я.

Хлопчик ніби зрадів, що цю перешкоду легко подолати, і щиро сказав:

— У мене є! Я дам!

— А як тебе звуть?

— Сосо.

Тримаючи мене за руку, він запитав, що я роблю вечорами вдома.

— Нічого.

— Коли так, то сьогодні ввечері приходь на Російський майдан (головний майдан у Горі). Я принесу м'яч, зберуться товариші, і ми будемо гратися.

— Гаразд, вийду, — відповів я.

— Дивись же, приходь, — сказав Сосо.

Нашу першу розмову припинив дзвоник.

— Всі до школи! Був дзвоник! — грізно гукнув з ганку шкільний наглядач. Разом з іншими товаришами хутко зайшли ми білими сходами в приміщення школи.

ШОВКОВИЦЯ

Недалеко від будинку Сосо стояла садиба князя Еріставі. Будівлі і паркан були зруйновані пожежею. Зате буйно розрослись дерева, серед яких була наша улюблена стара шовковиця. Діти, що жили поблизу, завжди лазили на дерево, коли воно рясніло стиглими ягодами.

Величезне гілля старої шовковиці звисало аж до землі. В денну спеку вона приваблювала до себе дітей та мандрівників своїми соковитими жовтими ягодами.

Горобці й шпаки весело стрибали по гілках шовковиці і шукали смачних, зрілих плодів.

Маленький Сосо любив, злізши на це дерево, співати там або декламувати.

Ось ми закінчили грати в м'яча.

— Ну, Сосо, хто раніше злізе на шовковицю?

— Раз, два, три... — полічили ми обидва разом і зірвалися з місця.

Перелякані пташки галасливо знялися з шовковиці і перелетіли на сусідні дерева.

Мені здавалось, що я перший добіг до дерева і почав лізти вгору.

— Пета, допомогти тобі?

Дивлюсь, Сосо вже на вершку дерева. Він навмисне відстав, а потім хутко зліз по розложистих гілках на вершину.

— Бачиш, Пета, як пташки вміло вибирають смачні ягоди. Вони не гірше від нас розуміються на цьому. Дивно тільки, що вони з однаковою насолодою їдять і смачні плоди, і черв'яків, і комах.

Довго ласували ми ягодами. Засмучені пташки з нетерпінням чекали, поки ми злиземо.

Наївшись досхочу, ми злізли з дерева тим же шляхом: Сосо по гілках, а я по стовбурі дерева.

Діти цієї частини міста змагалися між собою:

— Хто вилізе на шовковицю і злізе з неї по гілках, як Сосо, син Кеке?

СЕРЕД ПРИРОДИ

Шалена, вся в піні гірська річка Ліахві з розгону впадає в Куру. Сосо любив невгамовні, бурхливі хвилі маленької Ліахві, і тому він завжди купався в цій річці.

— Спокійна річка мляво обіймає людину, її ледве чути. Ось дивись, зовсім інша Ліахві: вода б'є тебе, підіймає, з-під ніг твоїх вона вивертає каміння, ти відчуваєш боротьбу, — говорив 11—12-літній хлопчик, майбутній вождь трудящих усього світу.

На молодого Сосо дуже впливала краса природи.

— Пета, ось подивись, як чудово навкруги, обов'язково пішки обійду ці казкові місця, — казав Сосо, стоячи на стіні Горійської фортеці.

Часто можна було бачити його на стінах фортеці з книжкою за поясом.

Той, хто не знає чарівних околиць Горійської фортеці, не може уявити собі краси їх безкраїх полів, пишних садів і виноградників, бистрих річок, що виблискують вдалині сріблом, і вкритих снігом гір на тлі синього неба.

— Глянь, Пета, як високо в небі плаває яструб, — показує мені, бувало, Сосо, стоячи на м'ячі девів. (Серед руїн фортеці зберігся величезний круглий камінь, який за народними переказами, був м'ячем казкових злих духів — велетнів-девів.)

Дивлячись на цю чудову природу, Сосо часто декламував дзвінким, сильним голосом, стоячи на стіні фортеці, народний вірш: «Рости, рости, зелена ниво».

На роботу

Малюнки В. ГЛИВЕНКА

Марія ПОЗНАНСЬКА

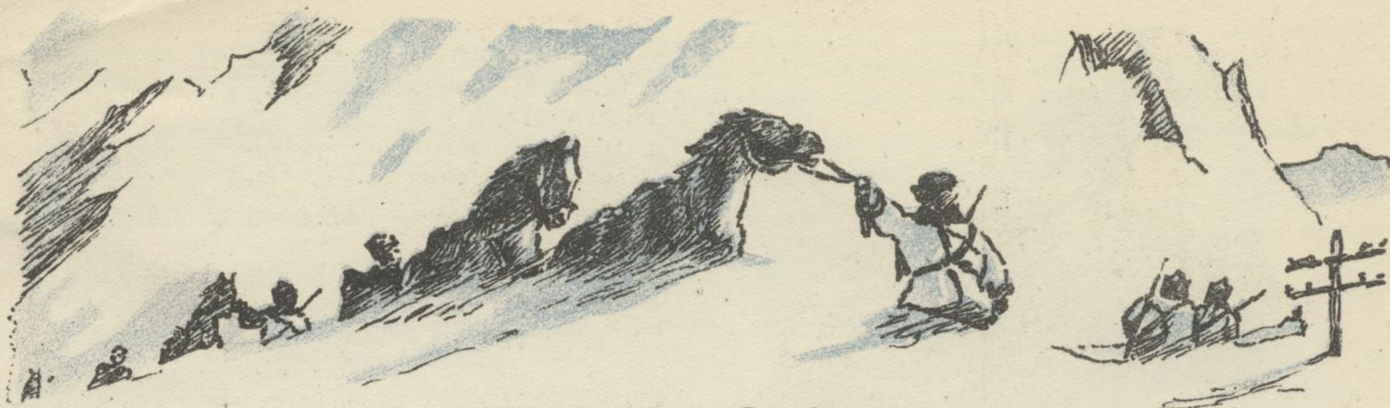
Ти не йди один, без нас,
Милий дядечку Панас:
Я із братіком Романом
Взавтра встану рано-рано.
Як ітимеш на роботу,
Забери з собою й нас.

Добре знаємо самі:
Не такі дорослі ми:
Бити молотом не зможем, —
Іншим ділом допоможем:
Подавать гвіздочки будем.
На будівлю нас візьми.

Ми такий поставим дім,
Щоб сміялось сонце в нім.
Будем хутко будувати
Коридори і кімнати
І збудуєм дім просторий —
Щоб жилося гарно в нім.

То ж не йди один, без нас,
Милий дядечку Панас:
Я із братіком Романом
Взавтра встану рано-рано.
Як ітимеш на будівлю,
Забереш з собою й нас.

МАМІСОН

М. ТІХОНОВ

Малюнки М. ЕЙСМОНТА

У лютому тисяча дев'ятсот двадцять першого року селяни і робітники Грузії повстали проти своїх гнобителів і попросили допомоги у Радянської Росії.

А жили вони за великими сніжними Кавказькими горами. Щоб допомогти їм, Червона Армія повинна була перевалити за ці гори. Доручили цю справу Кірову.

Кіров негайно зібрав на нараду досвідчених людей, які добре знають гори, і військових спеціалістів. Розглянули вони карту і побачили, що Червоній Армії найкраще перейти гори тільки в одному місці. Це місце називається Мамісонський перевал.

Влітку через перевал іде дорога. Вона ніби робить петлі все вище і вище, а потім круто спускається в Грузію.

Цією дорогою влітку можна проїхати возом, верхи, а то й пішки, тільки пішки важко.

А от взимку, в лютому, цей перевал ніяк не перейти. Там лежить такий високий сніг, що люди й коні в ньому просто загрузають. Ніякої дороги немає, з гір зриваються лавини й, гуркочучи, мчать униз у бурхливу річку. Не те, що перейти перевал, навіть підійти до нього важко.

— Це неможливо, — сказав один військовий спеціаліст. — Подумайте, лавини можуть усіх засипати, коні на таку кручу не підуть, люди померзнуть. Ні, цього зробити ніхто не може.

Кіров суворо глянув на нього і твердо сказав:

— А я вам кажу, що ми можемо це зробити. — Він сам одібрав коней, наказав найсильніших поставити вперед, сам перевірив, чи всі тепло зодягнені і взуті, оглянув зброю.

Потім він верхи кілька раз їздив до перевалу, говорив із старими горцями, з командирами і червоноармійцями.

Збираючись у похід, Кіров звертав увагу на кожну дрібницю. При ньому ніхто ніби не знав утоми, всі працювали весело й бадьоро. Він питав: — Ну, як, товариші, перейдемо?

І кожен відповідав: — Пройдемо, товаришу Кіров, а як же! Звичайно, пройдемо!

Кіров не міг іти з загоном, хоч і дуже хотів цього. Його викликали в Москву на десятий партійний з'їзд. Палко попрощалися з ним бійці і рушили в дорогу.

Незвичайний був цей похід. Вночі зорі звисали зовсім близько над головою. Вдень не було видно неба. Його заступали хмари. Тумани повзли по горах, із скель зривались обвали, і каміння з гуркотом сипалося в бурхливу річку Ардон.

Був мороз.

Місцеві жителі виходили назустріч загонові і допомагали, як могли. Вони разом з червоноармійцями розчищали лопатами стежку, вказували, де краще пройти і найзручніше провести коней, та все ж говорили.

— Замете вас, товариші. Куди ви йдете? Там немає проходу...

А старики додавали:

— Не було ще ніколи такого, щоб узимку там проходили люди.

Коні не вміли ходити по горах. Їм було дуже важко. Вони прова-

лювалися в сніг по самі груди, застрявали серед нагромадженого каміння. Їх розсідлували і сідла переносили на руках.

В одному місці загула здоровенна лавина і покотилася вниз у хмарі сніжного пилу. Вона скинула в річку кількох червоноармійців. Разом з ними загинули й коні. Врятувати їх було неможливо.

Коло підніжжя перевалу стояв старий, старий будиночок. В ньому колись жили робітники, які ладнали дорогу. Тепер, узимку, там нікого не було. Будиночок був маленький, кам'яний, з товстими холодними стінами. Світло ледве пробивалося в маленькі вікна. Та в ньому збереглася грубка. Бійці скип'ятили чаю, зварили кашу, зігрілися, по одному відпочили і пішли далі. Їм довелося проривати проходи в снігу, який сягав дуже високо. То була найвища круча.

Небо прояснилося, хмари розвіялися, туман лишився внизу, та йти стало ще важче, бо на сонці сніг пом'якшав, коні частіше і глибше провалювалися.

Почали витягати їх, аж з снігу стирчить якась деревина. Що воно таке? То був вершок телеграфного стовпа, заметеного снігом. Стовпи ці стояли при дорозі, і ось тепер їх вкрив сніг.

Нарешті вийшли на самий перевал. Сніг на перевалі лежав високий, і від його блиску почали сльозитися очі. Сонячне світло відбивалося від яскравого снігу і сліпило коней.

Куди не поглянеш — скрізь сліпучий сніг, а над ним чорні-чорні стрімкі скелі, на яких і сніг не тримався, такі вони були круті. А ще вище стояли вершини, вкриті льодом.

Всі дуже стомилися, та ніхто не скаржився. Бійці так поспішали на допомогу грузинським братам, що ніхто не думав про відпочинок. Всі дихали важко, захекались і повільно ступали до спуску з перевалу.

Спуск був крутий. Тут усі на хвилину зупинилися. Далеко внизу під ними було видно хатинки першого грузинського селища. Далі височіли величезні ліси на річці Чанхачі.

Сонце пригрівало вже по-південному. Всі повеселішали і почали швидко спускатися. Дихати стало легше, але сніг був такий слизький, що кожний придумав свій спосіб спускатися.

Хто сідав навкарачки і так спускався вниз, хто, наче лижник, на весь зріст, злегка пригнувшися, спираючись на палицю, спускався з кручі. Перед кіньми простеляли бурки на снігу, і вони, обережно ступаючи по чорних бурках, стріпували гривами, з яких сипався сніг.

Інших, більш сполоханих коней клали на бурку, зв'язували їм ноги і стягували униз. Безпорадно оглядаючись і чмихаючи від пилюки, що залітала в ніздрі, коні їхали на бурках у Грузію.

Та деякі коні йшли самі, їм навіть подобалося це морозяне повітря, метушня і вигуки багатьох людей навкруги. Вони ступали впевнено, і про них говорили:

— Ось справжні тобі гірські коні — нічого не бояться.

Перший червоноармієць, що зійшов униз, оглянувся і завмер. Такого видовища він зроду не бачив. По білій стінці, що ніби впиралася в небо, спускалися люди й коні. Здавалося, що їх народжує гора.

Де на бурках їдуть коні, де спускаються самі червоноармійці на санчатах, де тягнуть на руках кулемети — по всій горі такий галас стоїть, наче сама гора радіє, що на ній одразу стільки народу.

А на пласких дахах у грузинському селищі Гуршеві стояли старики і схвильовано жували кінці довгих вусів.

— Сандро, дорогий, як ти думаєш, що воно таке? — спитав один старий другого.

— Я думаю, що це революція йде нам на допомогу, — відповів Сандро.

У кузні

Валентина ТКАЧЕНКО.

Тато був бійцем недавно,
А тепер — сільський коваль.
Він кує залізо вправно
І міцну гартує сталь.

Зробить він коню підкову,
Гостре долото й сікач...
В кузні чуть ковадла мову
І міхів притихлий плач.

Праця йде щодня завзята.
В кузні я бувать люблю.
Я для себе біля тата
Гарні ковзанці роблю.

Полозки роблю уміло,
Мітки ставлю на гвинтах...
Буду з хлопцями щосили
Мчати льодом, наче птах.

Перед святом

В. КОЗАЧЕНКО

Малюнки А. ШТЕЕРМАНА

Перед Жовтневими святами у нашій школі скликали піонерські збори. Ось що розповів на цих зборах піонер Толя Кузьменко.

... Коли німці вдерлися до Києва, мені було лише сім років. До школи я не ходив. Та й ходити вже було нікуди, бо німці закрили всі школи. Тата мого не було дома ще з весни. Він був у Червоній Армії.

При німцях ми з мамою цілий рік жили на старій квартирі. До нас часто заходили якісь люди. Про щось поговорять з мамою і відразу зникають. А потім приходить вже хтось інший. Найчастіше заходила одна молода дівчина. Я звав її тьотя Ольга. Ми з нею скоро подружили. Вона навіть жила у нас по кілька днів. Мама казала мені, щоб я ніде й нікому не розповідав про тьотю Ольгу.

А потім ми перейшли на іншу квартиру. Переходили ми рано-вранці й захопили з собою тільки одежу. Мама чогось дуже хвилювалася. А я ніяк не міг зрозуміти, чому ми кидаємо квартиру і чому мама така збентежена.

Після цього ми весь час так і мандрували з місця на місце. Ми нікому не казали, куди йдемо, але тьотя Ольга завжди знаходила нас. Я скоро зрозумів, що мама працює в підпіллі, допомагає нашим радянським людям і ховається від німців, хоч вона мені про це ніколи не розповідала.

Часом тьотя Ольга брала мене до міста. Ми ходили незнайомими вулицями. Тьотя іноді на хвилину заходила в якийсь будинок, а я чекав її на тротуарі.

Одного разу ми йшли вулицею Леніна. Ще здалеку я побачив, що вулицю перегородив гурт німців та поліцаїв. Вони зупиняли перехожих і обшукували їх. Одних заганяли в двір, а інших відпускали. Ольга завела мене в зруйнований будинок. Добула з кишені пальта якийсь пакунок і сховала в мене на грудях, під сорочкою.

— Іди сам, — сказала вона мені. — Почекаєш мене за рогом он цієї вулиці. Коли спитають, куди йдеш, скажеш: був у дядька й повертаюсь додому. Живемо ми на Печерську.

Я не став її розпитувати далі.

Німці не звернули на мене уваги, а тьотю Ольгу затримали. Її про щось розпитували, обшукали і лише тоді випустили. Вона догнала мене вже на іншій вулиці, дуже бліда, але весела. Поцілувала мене в щоку і навіть розсміялась.

Так я вперше проніс непомітно для німців радянські листівки.

Та от німці почали виганяти всіх людей з Києва. Нам довелось переходить з квартири на квартиру. Німці полювали на людей з собаками, стріляли їм навздогін. Ми не могли навіть ніч спокійно проспати. Проте, твердо вирішили: або вмремо, або дочекаємося своїх. Живими на німецьку каторгу нас не поженуть.

Але тьоті Ольги з нами не було. Вона десь зникла. Вже, як прийшли наші, я довідався про

її долю. Вона пробиралася через фронт і натрапила на німців. Довго відстрелювалась від них, та фашистів було багато, і вони вбили її.

Червона Армія тоді була вже близько. Вона вийшла на Дніпро. Ми щодня, щогодини чекали наших. Вже чути було на вулицях, як іде бій навколо міста, як десь, зовсім близько, б'ють гармати й міномети.

Ми з мамою ховалися по зруйнованих будинках. Ішли дощі, було дуже холодно. Та ми якось і не помічали цього. День і ніч ми чекали наших. І от увечері п'ятого листопада ми вирішили перебратися до старої цегельні, бо навколо весь час нишпорили німці. Перескакуючи попереду мами якийсь бурчак на пустирі, я раптом почув несподіваний вигук. Озирнувся й одразу весь затерп. Здоровенна сіра собака тримала маму за полу пальта. Трохи далі, виринувши немов з-під землі, стояли два німці з автоматами в руках і голосно реготали. Засідка! Німці впіймали нас... Що ж робити? Тікати було ніяк, бо німці вже схопили маму. На очах у мене виступили сльози, та я насухо витер очі рукавом і підбіг до мами.

Ми не розмовляли. Мама міцно тримала мене за руку, іноді стискуючи її, немов кажучи: не бійся, все буде гаразд. Мені навіть страшно не було. Тільки серце дуже билось, ніби я чекав чогось. Хоч надворі було зовсім темно, але, придивившись добре, я побачив, що ми порівнялись із старою цегельнею. Раптом кілька чоловік кинулись тікати. Німці застрочили з автоматів, почали бити людей прикладами. Нас затисло всередину. Тут мама нахилилась до мене і прошепотіла:

— Наші будуть в місті сьогодні вночі або завтра вранці. Разом ми не втечемо. Тікай зараз сам. Пересидиш до ранку десь в ярку і, коли прийдуть наші, підеш додому. Там чекай на мене. Я втечу обов'язково. Ти не боїшся?

— Ні.

— Добре, я тобі скажу, коли тікати...

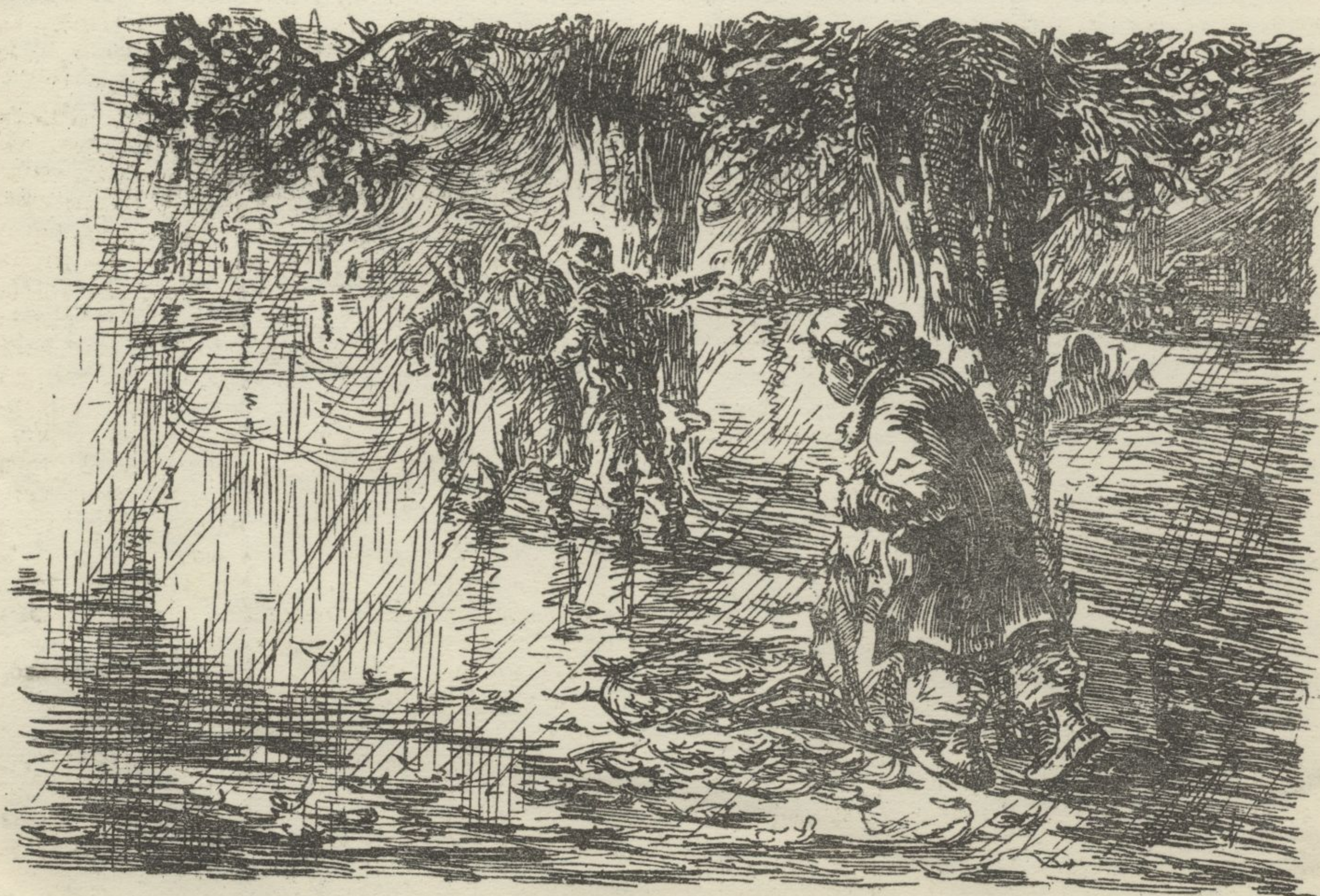
Ми пройшли ще кілька десятків кроків. Раптом мама взяла мене за плече і міцно стиснула. То був знак. Я притулився до маминої долоні обличчям і раптом, відчуваючи, що мені забиває дух, одірвався і шугнув убік. Взутий я був у старі валянки. Вони тихо сковзнулися по вогкій траві. Я впав на спину і скотився в якусь канаву. Потім схопився й побіг. Раптом я відчув, що кудись провалююсь і впав униз, прямо на спину. На хвилинку в мене закружилася голова. Та я відразу схопився на ноги. Це була неглибока яма, мабуть, старе глинище, і я зовсім не забився. Там, у цій ямі, я й залишився лежати, затаївшись і прислухаючись. Але німці і не помітили, що я втік, десь близько біля мене чути було тупіт кроків, вигуки фашистів. Миготіли відблиски ручних ліхтариків. Та за мною ніхто не погнався.

Я нерухомо сидів, вдивляючись у темряву. Мені все здавалося, що ось-ось десь поблизу прошелестять обережні кроки, і мама покличе:

— Толю!

А мама все не йшла.

Десь далеко били кулемети й автомати. Просто передо мною, може на Дніпрі, а може й ближче, понад дахами будинків зринали в небо і розсипались іскрами ракети. Я стояв, дивився, і мені

чомусь здавалося, що там уже наші, що то вони освітлюють ніч ракетами. Певне червоноармійці вже в місті, біля нашого будинку. А мама прийшла додому і, не заставши мене, хвилюється. Я не міг більше чекати. Вийшов з ями і, ледве добираючи куди ступати, через горби і глинища пішов назад до міста.

Натикаючись на колючий дріт, спотикаючись і падаючи, я нарешті добрався до якоїсь вулиці. Передо мною горіли будинки. Навколо гриміли постріли, вибухи, чулися голоси. Я зрозумів: там ще були німці. Тоді я звернув у маленький завулок і постояв там трохи. А потім пішов навмання незнайомою вулицею, пробираючись від каштана до каштана. Просто з-за високого паркана я несподівано вийшов на світло. Напроти ясно горів великий чотириповерховий будинок. Кроків за п'ять від мене стояв високий німець у касці. Я бачив його спину. Він тримав на мотузку велику сіру собаку. Певне почувши мене, собака наїжилась і загарчала. Німець шарпнув її за мотузок і вилаявся. Я скам'янів. Тікати було нікуди, бо собака відразу наздожене мене. Я довго не думав. Притулився до дерева, підтягнувся й подерся вгору. Та ось під рукою в мене тріснула суха гілка. Собака плигнула вбік і шарпнула з собою німця. Заразом десь близько пронизливо залящав свисток. Німець ударив собаку чоботом і метнувся вбік. За майданом захитався великий будинок, шугнуло з нього димом і полум'ям, і мене змело з дерева. Я впав на вогку клумбу й дуже забився. Та відразу ж підвівся й щодуху помчав через майдан.

Зупинився я вже на Хрещатику. Прямо передо мною, серединою вулиці в дві лави швидко мчали німецькі автомашини. Вони круто звертали на Бульвар Шевченка й зникали за будинками.

Напроти майдану Калініна, перечекавши, поки проїдуть машини, я кинувся на протилежний бік вулиці і завернув убік. Вулиця була знайома, і я зовсім перестав боятися. Раптом я знову наткнувся на німців. Вони стояли на тротуарі, біля будинку, і про щось сперечалися. Їх було троє. На мить я скам'янів, а потім відразу кинувся в якісь ворота і побіг спочатку в один порожній двір, а потім в інший. У дворах було темно і вогко. А вгорі, над головою, небо палахкотіло і мінилося. Зорі на небі стали дуже великі й яскраві. Наближався ранок. Я подумав, що мені краще заховатись в парку, який був тут поблизу. Тримаючись руками за ринву, я став вилазити на мур. Підтягнувся й визирнув на вулицю. Вулиця була зовсім порожня. Тільки видно було, як з Подола вибігають окремі німецькі машини і зникають на Хрещатику.

Я видряпався на мур і, притримуючись за ринву, глянув униз, потім зсунувся і повиснув на руках. В цей час ринва з гуркотом обірвалась. Якусь хвилинку я висів на одній руці. Раптом десь зовсім близько застрочив автомат. Щось ніби обпекло мені ногу вище коліна. Я зірвався і впав прямо на клубок колючого дроту. Колючки вп'ялися мені в одежу. Я став борсатися, але колючки не пускали. Тут голова мені запаморочилась, і я вже нічого більше не пам'ятаю.

Прийшов я до пам'яті від холоду й гострого болю.

Біля мене стояв гурт червоноармійців. На шапках у них червоніли п'ятикутні зірки, в руках були автомати. Я радісно скрикнув і рвонувся. Гострий біль опік мені тіло. Але чиїсь руки міцно і ніжно обняли мене. Хтось ласкаво сказав мені:

— Не шарпайся, малий, у тебе нога прострілена, болітиме.

Я сміявся і плакав заразом. Наді мною схилилося загоріле обличчя. Великі сірі очі ласкаво дивилися на мене.

— Ти де живеш, малий?

Я сказав, де ми жили. Офіцер подав команду, і ми рушили вгору по вулиці. Червоноармійці йшли по бруку, а той, що ніс мене — по тротуару. Я, не відриваючись, дивився йому прямо в обличчя. Тепер я зрозумів, що це був командир. На грудях у нього сяяла зірка. Я знав, що вона означала. Це була Золота Зірка Героя Радянського Союзу.

З під'їздів та підвалів, з завулків і руїн, назустріч бійцям виходили виснажені люди.

Ми перейшли площу. Ще здалеку я побачив свою маму. Вона так і кинулась до мене і з плачем обняла командира, що ніс мене. Командир потиснув їй руку і заспокоїв, що нема нічого страшного. Поранено мене в ногу, але рана добре перев'язана, і боятися нічого. Потім він попрощався і, повернувшись, швидко побіг до своїх.

Лише за кілька годин ми згадали, що навіть не запитали, як звуть командира. І відтоді я весь час думав про нього, розпитував у всіх військових, але нічого не міг узнати.

Одного разу мати принесла додому газету «Правду». Я схопив її, глянув, і в мене затремтіли руки. З фото, на першій сторінці, дивились на мене знайомі ласкаві очі. В газеті повідомлялось про те, що Героєві Радянського Союзу лейтенантові Білову Івану Петровичу за хоробрість і доблесть, виявлену під час звільнення Києва, присвоєно звання двічі Героя Радянського Союзу. Тепер я вже знав його прізвище. В газеті було написано, де він жив до війни. Того ж дня я надіслав своєму рятівникові листа. Дуже скоро я одержав відповідь. Лейтенант Білов відразу згадав мене. З того часу ми листуємось з ним. Він цікавиться тим, як я живу, як я вчусь. Я розпитую про його життя. Тепер Іван Петрович вже капітан. Я мрію про той час, коли знову зустріну його. Листи від капітана я передам в піонерську кімнату. А перед тим ми їх прочитаємо.

Так закінчив свою розповідь Толя Кузьменко. Потім він прочитав листи від капітана Білова. Піонери з радістю вислухали їх і тут же на зборах написали капітанові листа від усіх учнів школи. В листі вони розповідали про свою нову школу, про навчання і дуже просили Івана Петровича приїхати до них у гості на Жовтневі свята.

Наталя ЗАБІЛА

Північ і пі

На дальній півночі — зима,
поля снігами вкриті.
Півроку сонця тут нема,
і тільки зорі світять.

На Білім морі синій лід
від місяця іскриться.
По снігу прокладають слід
ведмеді та лисиці.

Сидять птахи, мов сторожі,
на скелях прибережних.
З води тюлені та моржі
вилазять обережно.

І люди сміливо на них
виходять полювати
в одежах теплих, хутряних
із льодової хати.

А на оленях малюки
до школи поспішають
і вчаться там читать книжки,
такі ж, як я читаю.

А в той
на теплім
гаряче со
укриті лі

Цвітуть т
і люди й
збирати
і грона ви

І навіть г
снігами ц
стоять зе
і спіють

Найдовш
триває яс
і загорілі,
біжать д

Південни
Вони півн
бо дружн
в Радянс

і південь

Малюнки Л. СТЕЛЕЦЬКОЇ

півночі — зима,
вкриті.
ця тут нема,
світять.

рі синій лід
криться.
окладають слід
исиці.

, мов сторожі,
рибережних.
ені та моржі
ережно.

во на них
лювати
плих, хутряних
хати.

малюки
оспішають
м читать книжки,
читаю.

А в той же час і в тую ж мить
на теплім Чорнім морі
гаряче сонце золотить
укриті лісом гори.

Цвітуть троянди запашні,
і люди йдуть до саду
збирати яблука смачні
і грона винограду.

І навіть грудень не вкрива
снігами цю країну:
стоять зелені дерева,
і спіють мандарини.

Найдовше тут і найтепліш
триває ясне літо,
і загорілі, босоніж
біжать до школи діти.

Південних бачиш малюків?
Вони північним друзі,
бо дружні діти всіх країв
в Радянському Союзі.

АРКАДІЙ ГАЙДАР

Багато з вас, діти, з захопленням читали чудесні книжки «Школа», «Далекі країни», «Чук і Гек», «Військова таємниця». Книжка «Тімур і його команда» стала найулюбленішою в усіх радянських дітей. Усі ці книжки і багато інших написав талановитий дитячий письменник Аркадій Петрович Гайдар.

Справжнє прізвище письменника — Голіков. Гайдар — це псевдонім. Народився він в місті Арзамасі в 1904 році. Коли хлопчикові минуло 10 років, батько його пішов на фронт, а ще через 4 роки він сам став до лав Червоної Армії, захищаючи радянську владу.

Аркадій Гайдар мріяв усе своє життя присвятити військовій справі. Але після контузії йому довелося залишити Червону Армію. «З того часу я став писати, — розповідає про це сам Гайдар. — Мабуть, тому, що в армії я був ще хлопчиком, — мені захотілося розповісти новим хлопчикам і дівчаткам, яке це було життя...»

Відтоді минуло багато часу. Гайдар написав не одну хорошу книжку. Задумав написати ще більше. Але йому не довелося до кінця здійснити свій задум.

Під час Великої Вітчизняної війни 1941 року Аркадій Петрович, не дивлячись на поганий стан здоров'я, знову пішов до Червоної Армії. Він знову воює в тих місцях, де починав воювати в громадянську війну. Але йому довелося брати участь в багатьох тяжких боях. 26 жовтня 1941 року на Україні в одному з таких боїв Гайдар мужньо загинув.

Його поховали недалеко від Канева. На скромній солдатській могилі — завжди свіжі квіти. Їх приносять діти, колгоспники, що знають і пам'ятають письменника — бійця Червоної Армії, який віддав усе своє життя за те, щоб вигнати німців з радянської землі.

Пам'ять про нього буде вічно жити в наших серцях.

Б. ЄМЕЛЬЯНОВА

Гора і орел

Якось проїздом зупинилися ми в козачому виселку Кругозерне, недалеко від міста Уральська, переночували там і вже мали їхати далі.

Але вранці Гайдара викликала на двір якась весела кароока дівчинка. І, коли він повернувся, то сказав нам, що від'їзд доведеться відкласти.

На горі, проти будинку школи семирічки засідав шкільний піонерський загін. Посеред кола хлопців та дівчат стояв непорушно хлопчисько в сатиновій блакитній сорочці з червоним галстуком. Він тримався бадьоро й весело, але кароока піонервожата дивилась на нього з докором.

З перших же слів обвинувачів ми зрозуміли, в чому справа. Щоправда, піонер Васько добре вчився, і на весь виселок один лише мав справжній велосипед на двох колесах. Але він тепер страшенно загордився. Товаришів у нього вже не було.

А що було найгірше всього — так це те, що Васько Федотичев не вважав себе за винного.

Слово взяла кароока піонервожата Валя.

— Не щодня трапляються такі зустрічі поганих і хороших людей. По дорозі несподівано заїхав до нас письменник Аркадій Петрович Гайдар. той самий, що написав «Школу», «Військову таємницю», «Дим в лісі» і «Долю барабанщика».

І тут вперше здригнувся Васько Федотичев, трохи згорбився, став ніби меншим на зріст і спідлоба глянув на Гайдара. Побачив він його великі ясні, голубі очі, що дивились на нього уважно і хитрувато, розпахнуту шинелю і орден на гімнастерці. А в той час ордени мало ще у кого були. Ще раз здригнувся Васько й одвернувся.

— Ось ви й зустрілись,—продовжувала Валя. — Нас ти вже не слухаєш, дружби у нас з тобою вже нема. Хай послухає тебе товариш Гайдар. Говори, Василю.

І Валя сіла в густих лопухах коло Васька.

— Що ж говорити? — спитав він, трохи помовчавши, й почервонів так, ніби два тижні підряд парився в лазні.

— Я, товаришу письменник Гайдар, вчуся краще від них і на самокаті катаюсь. Самокат мені подарував дядя Микола за те, що я добре вчусь. І я не винний. Вони мене обвинувачують неправильно...

— Кажи все до кінця, не плутай! — закричали ребята.

— Говорити нема про що, — сердито кинув їм у відповідь Васько. — Вас багато, а я один, з вами хіба можна договоритись...

— Так,—сказав Гайдар.—Дуже цікаво.Чому ж, Васю, їх багато, а ти один? Може ти, Васько, не козак, а німець? Може, тебе сюди з далеких країв тільки вчора привезли?

Ребята засміялися.

— Ніхто мене сюди не привозив, — нетерпляче й сердито сказав Васько. — Я тут завжди живу. Але чому я повинен робити те, що їм подобається, а мені ні? Тольк. наказав ланці зібрати дині з бахчі в діда Архипа Всі пішли, а я ні. Там і без мене нічого було робити. Так мені на лінійці — бац! — догана з попередженням. Від кого? Від Тольки! А в Тольки трійка з арифметики: теж мені командир! Я планер робив, планер — не диня. Дід Архип планера ніколи й не бачив.

— Значить, так і не пішов ти, Васько? — спитав Гайдар. — Ой люди, люди! Скоро буде війна, всі підуть вперед, а ти один, Васько, назад побіжиш. Командир накаже стріляти, а ти будеш картоплю чистити.

— Війна — це інша справа, — пробурчав Васько. — Я картоплі чистити не буду.

— А коли накажуть? — спитав Гайдар. — Закінчиться бій, замовкнуть гармати й кулемети, зійдуться в окопи голодні товариші. Скаже командир: «Ану, кулеметник Василь Федотичев, начисть картоплі, звари куліш бойовим друзям». А ти будеш галок рахувати чи книжку читати, і товариші голодними залишаться.

— Картоплю на війні кашовари чистять, — сказав Васько.

— Вбили кашовара, — відповів Гайдар, — поранили коня, не під'їхала кухня.

— У нас же нікого тут не забили, — розпачливо сказав Васько. — Що ви, товаришу Гайдар, кажете! Ось сидять цілі, загін, командири, а я все одно вищий за цих командирів.

— Запиши, — сказав мені Гайдар. — В додаток до всього цього Василь Федотичев ще страшенно заздрісний. Задаєшся ти дуже, хлопче Васю. Невже ти вищий від усіх?

— Вищий, — уперто сказав Васько, — у мене по всьому відмінно, а в них...

— Зате їм, Васько, за дружбу можна поставити відмінно, а тобі погано, — серйозно сказав Гайдар.— Велика служба — дружба, а ти, Васько, один проти всіх, проти народу йдеш. А про те, що ти, Васько, вищий від усіх виріс і стирчиш, як пень серед всього загону, казка одна є.

Стояла край землі висока гора, вища за всі гори на світі. Росли на горі величезні дерева, а на вершині дерев мостили гнізда старі орли-велетні.

Коли розкривав свої сиві крила найстарший орел, півнеба ховалось за ними, а коли піднімався в небо, ніби хмара закривала сонце. Високо літав старий і загордився не гірше від тебе, Васько.

Забув він, що триста років тому народився голим, ще без пуху, пташеням на цій же самій горі, забув, що виріс на ній разом з іншими орлами, і вирішив посперечатись з горою, хто з них вищий.

З шумом, на своїх величезних крилах вилетів орел з гнізда, і ось він уже нарівні з найвищою скелею.

— Хто з нас вищий, стара? — гордовито спитав орел.

Повільно розплющила гора свої кам'яні очі й глянула на нього.

— Я, — відповіла вона. — Я вища. Я більша. Я старша.

— Неправда! — скрикнув орел. — Я вище. Могутніми помахами крил піднявся він над вершиною й повиснув над нею, схиливши вниз свою голову з горбатим дзьобом.

— Я вище, стара.

— Дурний птах! — зітхнула гора, і луна голосно повторила в ущелинах: «Дурний птах!» Загойдались і зашуміли листям сторічні дуби. «Дурний птах!». І в гніздах незадоволено заклекотали орлята.

А старий орел все так же нерухомо, самотньо й гордо висів над горою. Він ясно й різко вимальовувався в ясному небі. Не було навколо нього ні великих скель, ні широких дубових гілок, щоб заховати його, не було поруч з ним товаришів, що орлиним клекотом своїм не раз попереджали його про небезпеку. Пролунав постріл, — і орел упав вниз.

Тихо стало на майданчику.

— Ну, як, орел, — спитав Гайдар, — подобалась казка?

— Тільки народ і товариство безсмертні. Хто це сказав? Не знаєш? А ти ж, Васько, живеш в країні, де всі один одному товариші, де Сталін — товариш. Витри піт з обличчя, орел. Орлом добре бути тільки в зграї.

Васько зробив крок вперед до Гайдара.

— Я не орел,—сказав він, ковтаючи сльози, — я Васько Федотичев. Я обіцяю...

— Зрозуміло, — сказав Гайдар. — Давай сюди лапу, товаришу піонере.

І вони міцно й дружньо потиснули один одному руку.

Малюнки М. ХУДЯКА

Марія ПРИГАРА

Чому сьогодні дзвінко
Бренить навколо спів?
У нас горить ялинка
Іскринками вогнів.

Сніжок на хвої білий
І зірка угорі.
На гілці поруч сіли
Червоні снігурі

І, наче в себе вдома,
В гущавині сидить
Кошлатий наш знайомий,
Старий буркун-ведмідь.

Зібрався в нашім крузі
Увесь малий народ,
Ану, почнемо, друзі,
Веселий хоровод!

Хай з нами заспіває
Сьогодні вся земля!
Хай пісня долітає
До самого Кремля.

Дзвенить і виростає
В нічний морозний час,
Щоб сам товариш Сталін
Здаля послухав нас.

Світлячок

Є. БОРОНІНА

Малюнки В. ПОДЧЕКАЄВОЇ

Живе на Петроградській стороні, на Великій Зеленіній хлопчик Коля. Проте, ні вдома, ні в дворі ніхто його не називає Колею. А звуть його всі Світлячком. Світлячок та й Світлячок. Назвали Колю так давно, ще під час блокади, коли навколо Ленінграда стояли фашисти. Тоді Коля-Світлячок ще й в школі не вчився.

Рано-вранці мама відводила його в дитячий садок, а після роботи приходила по нього, і вони разом ішли додому.

Дитячий садок від їхнього будинку був недалеко. Треба було пройти одну вулицю, потім звернути на другу. От і все. А Коля з мамою йшли звідти іноді дві години.

Вийдуть вони, бувало, з дитсадка, а тут почнеться обстріл. Фашисти б'ють по Ленінграду з далекобійних гармат. Виють, свистять снаряди над головою. Влучить снаряд у будинок, загуркоче сильніше від грому, спалахне полум'я, оповите димом. Летять по вулиці цеглини й осколки, падають на брук шибки, дзвенять...

У такі хвилини Коля з мамою забігають у чужий двір, ховаються у бомбосховище чи в підвал і чекають там, аж поки не кінчиться обстріл. А іноді траплялось так. Тільки вийдуть вони із сховища, як знову завиють сирени, сповіщаючи про повітряну тривогу. І знову треба ховатись.

Навіть і тоді, коли фашисти не стріляли і не було повітряної тривоги, все одно добратися додому було не зовсім легко.

Тепер ввечері на вулицях світять ліхтарі. А тоді в усьому місті було темно. Ох, як темно! Ніде нема жодного вогника, жодної щілинки в вікні, жодної лампочки коло воріт. Так темно, хоч в око стрель. Це для того, щоб фашистські льотчики не змогли вночі знайти Ленінград.

Одного разу взимку везла мама Колю з дитячого садка на санчатах. Було дуже холодно й дуже темно. Мама від Колі за два кроки, а він її не бачить, наче й нема мами.

Мама йде обережно, повільно. Так темно, що можна об стінку будинку вдаритись й спіткнутися чи наштовхнутися на зустрічного перехожого. Добре, коли зустрічна людина має маленький ліхтарик. Іде, йде, і раптом блимне в руці ліхтарик, як світлячок у лісі. Посвітить перехожий, одразу видно, де панель, де брук, де ямка, а де замет.

У Колі з мамою такого ліхтарика не було.

От їхали вони, їхали, і раптом мама спіткнулась: вона не помітила, що під ногами у неї приступки булочної, і впала, а санчата з Колею перекинулись, і він опинився разом з ними на бруку в заметі.

Мама забилася, їй було боляче, а Колі було дуже холодно, бо він набрав снігу й у валянки, й в рукавички; навіть за коміром був сніг.

Ну, що ж поробиш! Поїхали далі. Мама йде й шкутильгає. Ледве, ледве ноги пересуває.

Коля й каже мамі:

— От, мамусю, коли б у нас був ліхтарик, я б присвітив тобі. Ти помітила б приступку й не впала б....

А мама йому відповідає:

— Нема де нам дістати ліхтарика. Я вже всіх питала.

— А коли мій тато повернеться з війни, він привезе нам ліхтарик? — спитав Коля.

— Звичайно, привезе. Ну, а поки-що як-небудь без ліхтарика обійдемось, — сказала мама.

Тільки вона це промовила, як поруч з ними засвітився ліхтарик-світлячок. Посвітив, посвітив і згас. Та Коля добре роздивився: стоїть на

панелі військовий; на ньому білий кожух і шапка-папаха. На грудях у нього ремінці—портупея. Ось знову засвітився світлячок. Збоку у військового польова сумка, на поясі пістолет у кобурі. Великий такий.

А військовий раптом простягає Колі свій ліхтарик і каже:

— Ось на, хлопчику, візьми.

— Що це ви! Що це ви! Навіщо? — сказала мама. — Він вам самому потрібний.

— Я вас дуже прошу. Мені хочеться подарувати хлопцеві ліхтарик.

І військовий сунув ліхтарик просто в Колину руку.

Ліхтарик одразу згас, і знову стало темно. А військовий пішов поруч з мамою.

— У мене теж був син, — сказав він. Ось такий самий хлопчик, як ваш... Його звали Володею... — Помовчав трохи, а потім додав: — Нема більше в мене Володі. Забили Володю фашисти. Під час обстрілу.. Приїхав я з фронту й довідався...

Колина мама нічого не відповіла. Вона тільки тяжко, тяжко зітхнула. Військовий поплескав Колю по плечі і каже:

— Я сьогодні на фронт їду. Фашистів бити. А ти, хлопчику, дуже тебе прошу, іноді згадуй про мене. Нікого з рідних у мене не лишилось.

Сказав він це й швидко пішов геть. Сніг під чобітьми так і зарипів.

— Товаришу! Товаришу! — крикнула йому навздогін Колина мама.

Але військовий у папасі й білому кожусі не відгукнувся й зник у темряві, ніби й не було його зовсім. Тільки ліхтарик у Колі в руці залишився.

— Як же це так! Навіть прізвища його я не знаю... — сказала мама. — Ну, нічого тепер вже не зробиш. Поїдемо скоріше додому. Ану, посвіти мені під ноги.

Коля натиснув на кнопочку, і ліхтарик засвітився, аж сніг навколо засяяв. А мама побачила, що попереду дорога зовсім рівна.

З цього вечора Коля завжди світив мамі, коли вони повертались в темряві додому. І мама ніколи більше не падала.

Засвічуючи ліхтарик-світлячок, Коля згадував військового в білому кожусі й казав мамі:

— Виросту великим, всім нашим знайомим подарую ліхтарики. А тобі й татові одразу десять штук. Щоб всім, всім світло було!

Чергові двірники коло їхнього будинку — Марта Микитівна і Марія Петрівна, побачивши Колю з мамою, говорили:

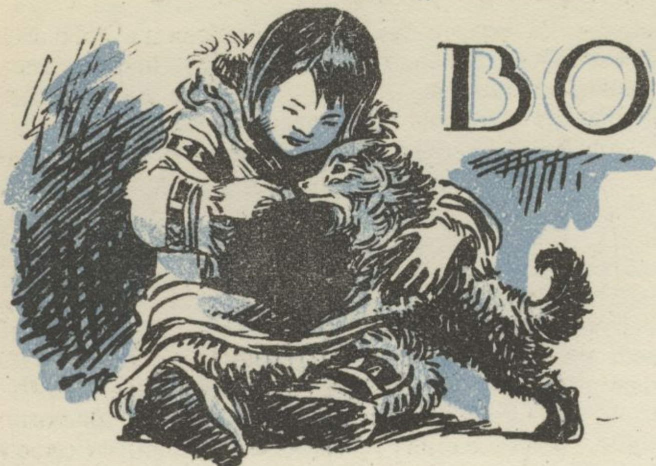
— Ось повертається з садочка наш Світлячок. Значить, вже десята година.

Так і почали всі в будинку називати Колю — Світлячок.

Вже давно наша Червона Армія назавжди прогнала всіх фашистів, а Колю, як і раніше, і вдома, і на дворі, і навіть у школі всі звуть — Світлячок.

ТИКО І ВОЛОХАН

Малюнки В. ЛИТВИНЕНКА

М. ТРУБЛАЇНІ

Усі діти на Україні — і малі й великі, знали одного із найкращих дитячих письменників, Миколу Трублаїні. Він був невтомним мандрівником, кілька разів вирушав у подорож на далеку північ, бував на північних зимівлях.

Його книжки: «Шхуна Колумб», «Крила рожевої чайки», «Лахтак» були найулюбленішими книжками радянських школярів.

Коли почалась війна, Микола Трублаїні пішов на фронт. Він загинув в одному з перших боїв з німецькими загарбниками.

Пам'ять про нього вічно житиме в серцях його малих читачів — радянських школярів і піонерів.

ВОЛОХАН

Вони познайомились, коли одному було три роки, а другому — три місяці.

Три роки було маленькому Тико.

Він жив із своєю мамою і старшим братом на березі холодного моря.

Маму його звали Панай, а брата — Умк.

Навколо їхньої хатини розлягалася тундра. В тундрі не ростуть дерева. Там лише мох, болото та каміння. В тундрі дуже мало людей.

Одного дня до берега підійшов пароплав. Люди з пароплава привезли на берег великі бочки. Покинули на березі ті бочки і повернулись назад до пароплава. Пароплав рушив далі і зник вдалині.

Маленький Тико прийшов подивитися на ті бочки. Ніхто не бачив, як він туди пішов.

Умк саме лагодив сани.

Коли чує Умк — хтось гавкає: тяв!-тяв! тяв-тяв! дивиться — маленьке цуценя, якому не більше як три місяці.

— Цюця... — каже Умк, — волохатий який,— гладить його.

Досі він цього цуценяти не бачив. Мабуть, сюди з пароплава привезли його на берег і забули.

Цуценя тягне Умка за ногу. Потягне, відбіжить, загавкає і головою мотає. Наче запрошує кудись. Зрозумів Умк: цуценя кличе його за собою. Пішов за цуценям. Цуценя біжить, Умк за ним. Цуценя на берег побігло. Прибіг туди Умк. Дивиться цуценя на бочку, гавкає. Та бочка догори дном стоїть. Прислухається Умк — у бочці щось гуде. Боязко підняв він ту бочку, а з-під неї Тико заплаканий визирає. Хлопчик підліз під ту бочку, вона його й накрила. Налякався бідолашний. Міг би загинути. Цуценя його врятувало.

Того песика дуже полюбив Тико. Песик теж полюбив хлопчика. Песик був волохатий і прозвали його Волохан.

ВОЛОХАН СМІЛИВИЙ І ПРУДКИЙ

Літо минуло. Випав пухкий, білий сніг. Почалась холодна зима. Зима в тім краю, де жив Тико, тягнеться довше, ніж весна, літо й осінь разом. То холодний край.

Як почалась зима, Умк зробив меншому братові маленькі нарти. Це такі саночки, що в них запрягають собак. Собаки возять на тих нартах людей і всякий вантаж.

Тико запріг Волохана в свої нарти. Дужий Волохан швидко побіг, тягнучи за собою нарти.

На нартах сидів Тико. Приємно і хороше було кататись. Кілька разів Волохан оббіг кругом хати.

Тико захотілось поїхати далі, і він закричав:

— Волохане! Волохане! Біжи в тундру...

Волохан повернув від хати. Скоро він вивіз Тико на високий горбок у тундрі.

З другого боку горбка лежав на снігу білий ведмідь. Ведмідь був дуже цікавий. Побачивши хлопця й собаку, він — на ноги, та до них.

— Волохане, — загукав Тико, — тікай! Ай-яй!

Мов вихор, зірвався Волохан. Нарти помчали назад. Швидко біг ведмідь, та не догнати йому Волохана. Раптом нарти налетіли на камінь і так підскочили, що Тико не втримався і впав на сніг. Ведмідь широкими стрибками біг до хлопця. Волохан помітив, що його Тико зостався в снігу, і круто завернув назад. Відважний Волохан кинувся на ведмедя і схопив білого розбійника за задні лапи. Ведмідь повернувся до нього. Волохан відскочив і голосно загавкав. Потім знову плигнув на ведмедя і вкусив його за короткий хвіст. Знову відскочив. Розлючений звір намагався схопити собаку.

Тимчасом Тико біг прудко, скільки сили в ноженятах мав. Задихався, упрів, але втік від ведмедя. Прибіг додому і сказав про ведмедя Умкові. Старший брат схопив рушницю і побіг туди, де ведмідь за Волоханом ганявся. Там ведмідь бігав і кидався на всі боки, та ніяк не міг схопити Волохана.

Умк застрелив ведмедя.

ВОДІЙ

Минуло кілька років. Тико став міцним дванадцятилітнім хлопцем. На підборідді в Умка виросла борода. Ще більше постаріла Панай. Тепер Тико мав своїх сім собак і допомагав Умкові полювати.

Серед тих собак вирізнявся своїм зростом великий Волохан. Він був у тих собак водієм. Коли Тико запрягав своїх собак у нарти, Волохан ставав передовим. Волохан вів за собою інших собак. Він добре розумів Тико. Він найкраще вибирав шлях через тундру. Волохан залишився найкращим другом Тико.

Був ясний морозний ранок. Зорі поблідли. На небі світив місяць. Умк, Панай і Тико сподівались побачити сонце над обрієм. Вже давно вони його не бачили. В цій місцевості, де вони жили, сонце взимку ховалось на цілий місяць.

— Тико, — сказав Умк, — запряжи собак та поїдь понад берегом, оглянеш пастки на лисиць, а я поїду до Кам'яного горба.

— Добре, — відповів Тико.

Запріг собак і поїхав.

Ті пастки Умк розставляв далеко одну від одної. І щотри-чотири дні хтось із братів їздив оглядати їх.

Цього разу Тико у першій же пастці знайшов білого лиса. Це був білий полярний лис. Його ще звуть песцем. Хутро його дуже легке, м'яке, ньке і тепле. З того хутра шиють коміри, шапки, шуби.

Песець, що попався в пастку, був уже мертвий. Тико кинув його на нарти і поїхав далі до інших пасток.

Швиденько бігли по снігу семеро собак. Краще за інших тягнув сани Волохан. Він ішов посередині. Тоненько вищали нарти по снігу. Загорнувшись у оленячі хутра, сидів на нартах Тико.

ПУРГА

З моря повіяв вітер. У тундрі закуріло сніжком. То вітер де-не-де легенько звівав сніг з одного місця на інше.

Вітер був несильний, і Тико не турбувався.

«Поїду, — думав він, — ще до Кам'яного горба. Там зустріну Умка. А вже потім разом повернемо додому».

В його нартах лежали дві білі лисиці. Він гукнув на собак. Наказав Волохановї повертати до Кам'яного горба.

Кам'яний горб стояв далеко від моря. Там лежало кілька величезних скель. Серед них часто траплялися лисиці. Умк поставив у тих скелях пастки.

Тико був посередині між морем і Кам'яним горбом, коли вітер почав дужчати, туманом піднімати сніг.

Вітер збивав нарти і собак.

«Пурга», — з тривогою подумав Тико.

Навколо потемніло.

Собаки пішли повільніше.

Сильно вив вітер, хуртовина сліпила очі.

Хлопець не знав, що робити. Він не взяв з собою ні харчів, ні хутряного мішка, в якому можна спати на снігу. Хуртовина може затягнутись на кілька днів. Найти дорогу додому не можна, бо від пурги стало темно.

Вітер снігом бив йому в очі, і ледве було видно собак.

— Що ж робити? — питав сам себе Тико і відповіді не знаходив.

Вітер скаженів, кружляв вихорами, засипав тундру.

Все повільніше йшли собаки... Нарешті стали.

ДЕ УМК

Собаки далі не йшли. Кілька собак лягло в сніг. Стривожений Тико зліз із нарт.

Підійшов до собак. В коліна йому ткнув морду Волохан.

— Собачко моя, — сказав Тико і погладив рукою собаку. — Що будемо робити?

Волохан стиха загарчав.

— Поїдемо, поки сили стане, а то снігом замете.

Тико знов сів на нарти і гукнув:

— Волохане, рушай! Гайда! Гайда!

Волохан струснув кількох ледачих собак, що лежали в снігу. Вони підвелись, і тоді всі собаки рушили туди, куди повів їх Волохан.

Тико ліг на нарти. Він поклався на собак. Хто знає, куди вони його повезуть. Може, зайдуть далеко в тундру, і тоді довго доведеться шукати домівки. Може, вийдуть на закрижаніле море. Вітер зламає кригу і понесе в незнану далечінь. Може, довго кружлятимуть на одному місці, поки не пристануть. Тоді ляжуть у сніг і лежатимуть нерухомо. А вітер заноситиме їх снігом. Так можна й замерзнути.

Сніг танув на обличчі. Обмерзли брови. Собаки йшли і йшли.

Тико дрімав, лежачи на нартах.

Під ним лежали мертві лисиці і м'яким хутром гріли йому руки.

Ані на хвилину не вщухав вітер. Собаки йшли поволі. Знов стали.

— Що таке? — і Тико зліз з нарт.

Половина собак лягла в сніг. Волохан кілька разів гавкнув.

Нарти стояли перед якоюсь стінкою. Тико глянув уважніше. Це була їхня хата.

У дверях його зустріла стара Панай.

Він опинився дома. Грівся біля вогню. Мати давала йому їсти.

Але де був старший брат?

Умк не повернувся додому з Кам'яного горба. Тривожна думка непокоїла Тико і Панай.

— Де Умк?

УМКОВА РУКАВИЦЯ

Другу добу лютує хуртовина. Як і раніше, дме ураганний вітер з моря. Поховались у сніг собаки.

Другу добу турбуються за Умка мати і брат.

Може, вітер ще багато днів местиме снігом по тундрі. Де тепер Умк? Може, з ним сталося яке нещастя? Непокоїться мати. Неспокійний і Тико. Під таку хуртовину він не знає, куди їхати шукати брата.

Часто виходить Тико з хати. Дивиться, чи не під'їздить Умк. Оббіжить кругом хати і повертає назад. Обличчя його червоне, вогнем пашить. Вітер снігом в обличчя б'є.

Час од часу навідується Тико до своїх собак. Кине їм по шматку м'яса або в'яленої риби, щоб їли й не дуже мерзли.

Найближче до порога лежить його друг — Волохан. Неспокій Тико передається Волохановi.

— Немає Умка, моя собачко, — скаржиться Тико своєму чотириногому другові.

Тихо скавучить Волохан.

Якось вийшов Тико з хати. Дивиться — нема Волохана. Гукнув на нього. Ніхто не обзивається. Волохан десь зник.

Обійшов Тико кругом хати. Ніде немає Волохана. Скликав усіх собак. Повилазили вони з-під снігу. Є всі, крім їхнього водія.

Минув деякий час. Чує Панай — хтось стукає в двері.

«Може, Умк?» — подумала вона і кинулась до дверей. Відчиняє. На порозі Волохан. Вскакує і підіймає морду. У зубах щось держить. Бере Тико з його зубів ту річ. То була Умкова рукавиця.

— Волохан знайшов Умка.

Ще більше занепокоїлась Панай.

Вирішила вона разом із Тико розшукувати Умка.

— Коли один раз Волохан зміг, незважаючи на пургу, пройти до нього і повернутись, то і вдруге зробить це. Він проведе нас, — сказав Тико.

ВОЛОХАН ВЕДЕ

Панай розпалила більший вогонь.

— Волохан чує дим далеко, — сказала вона молодшому синові. — Йому легше буде повертатись назад...

Тико запріг у нарти собак.

— Я поїду з тобою, — сказала Панай.

Поїхали. Незважаючи на хуртовину, собаки йшли швидко. Їх тягнув за собою Волохан, а з нарт підганяв Тико.

Тільки Волохан знав, куди йти. Ні Тико, ні Панай у сніговій хуртовині нічого не бачили. Може годину, а може й більше йшли собаки. Нарти виповзали на якийсь горб. Волохан ішов дуже обережно. Він загарчав на інших собак, і вони теж обережно, потихеньку пішли за ним.

Тико впізнав той горб. Це був один з Кам'яних горбів. Але ось Волохан зупинився. Тико й Панай дивляться вперед. За кілька кроків від собак провалля між скелями.

Тико обережно наближається до провалля.

— Умк! — кричить Тико.

З провалля доходить кволий голос.

На дні провалля з своїми собаками й нартами був Умк. Хоч провалля не таке вже й глибоке, але вилізти звідти він не міг. Стіни провалля були слизькі і стрімкі.

Тико кинув у провалля один кінець мотузка, якого він узяв з собою. Тим кінцем мотузка Умк обв'язав свої нарти, а другий кінець Тико прив'язав до своїх нарт. Потім Тико гукнув на собак і став їм допомагати витягти Умкові нарти. Витягли нарти. Потім витягли одного за одним Умкових собак. Нарешті витягли й самого Умка.

— Як же ти туди потрапив? — питав Тико.

— Як почалась пурга, мене з нартами й собаками несподівано кинув туди вітер. Нескоро я побачив над собою голову собаки. То був Волохан, а спочатку я думав, що то ведмідь. Коли впізнав, то кинув йому рукавицю.

Нарти побігли по тундрі. Троє людей поверталися додому. Крізь хуртовину їх вів Волохан.

ДИТЯЧА ТВОРЧІСТЬ

НЕДАВНО СОНЕЧКО ЩЕ ГРІЛО

Недавно сонечко ще гріло,
Лежала чорная земля,
Сьогодні все вже забіліло,
Укрились ковдрою поля.

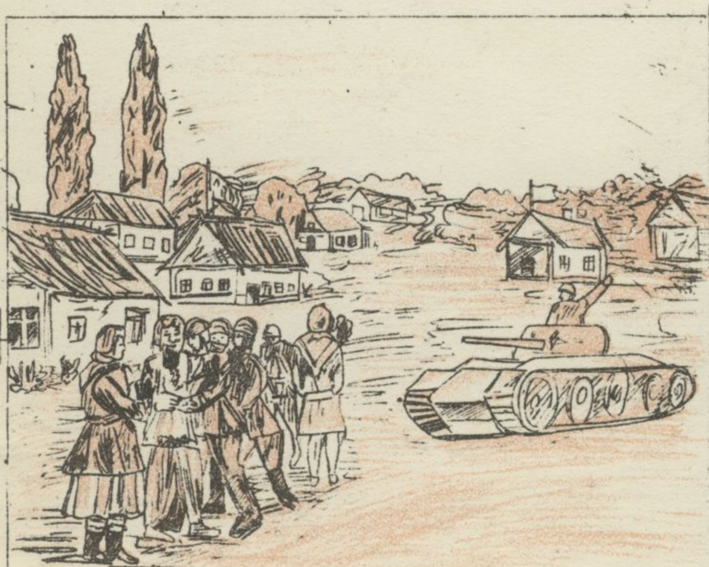
І річка стала не такою —
Уся закована, в льодах,
А ми веселою юрбою
Мчимо із гірки на санках,

Станіслав КОВАЛЬ
учень 5 класу

с. Щербинівка,
Дзержинський район,
Сталінська область.

Малюнок Колі Ратнера — учня 4 класу. (Київський Палац піонерів).

Малюнок Едіка Фінн — учня 4 класу. (Київський Палац піонерів).

Малюнок Корольової Галі — учениці 3 класу. (Київський Палац піонерів).

Малюнок ГРІ 863

ДІД МОРОЗКО ПРИЙШОВ!

Обкладинка художника В. Литвиненка.

Рік видання другий. Ціна 6 крб. Видавництво ЦК КП(б)У «Радянська Україна».

Адреса редакції: Київ, вул. Воровського, 22, 4-й поверх. Підписано до друку 28/XII 1946 р. БФ 03688. Зам. 3652.
Художній редактор С. А. Іпатьєва. Обсяг 3 друк. аркуші. Тираж 10.000.

Друкарня в-ва ЦК КП(б)У «Радянська Україна». Київ, Прозорівська, 59.